

הבסיס ההלכתי של תנועת ירושלים

שפטים ושטרים תתן לך

- א. מצוות מינוי דיינים נהגת גם בזמן הזה שבטלה הסמיכה, מדרבנן או מדאורייתא.
- ב. גדר המינוי מפורש בשולחן ערוך: "הם דנים את האדם בעל כרחו".
- ג. קהילות ישראל בגולה מינו דיינים, ונתנו להם סמכות לדון אדם בעל כרחו, במגבלות שאפשרו המלכויות.
- ד. רשויות מדינת ישראל שוללות את סמכות בתי הדין הפרטיים לממונות לדון אדם בעל כרחו.
- ה. לאחרונה נאסרו בתי הדין של הרבנות לדון ממון, אלא בגירושין, ואף בזה סמכותם מצטמצמת.
- ו. הדרך החוקית היחידה המאפשרת (ומעודדת) מינוי דיינים, בסמכות לדון אדם בעל כרחו, היא לפי חוק הבוררות.
- ז. תנועת ירושלים מפעילה את מערכת המשפט התורנית כהלכה, במנהיגות גדולי התורה, ובהתאם לחוק הבוררות.
- ח. לכן חובה על כל יהודי להצטרף לתנועת ירושלים, ולהשתתף במינוי דיינים לדון אדם בעל כרחו ובמימון שכרם.
- ט. מצוות המינוי היא לדון ולהורות. הראוי להורות יורה והראוי לדון ידון.
- י. לכן תנועת ירושלים מפעילה: מערכת משפט - ליישוב סכסוכים, ובית הוראה - ליישוב התגודדויות.
- יא. לא תתגודדו: התאגדות נפרדת אסורה, רבני כל החוגים מוזמנים להשתתף (כבבתי הדין של הרבנות).

שפטים ושטרים תתן לך... למען תחיה וירשתה את הארץ

"מלמד שמנוי הדיינים כדאי הוא להחיות את ישראל ולהושיבם על אדמתם ושלא להפילם בחרב"

מקורות

סעיף א

חשוקי חמד סנהדרין דף טז ע"ב - ענין א

האם בזמן הזה יש מצוה למנות דיינים בכל עיר שאלה. באחד המושבים החליטו התושבים למנות בית דין של שלושה דיינים כדי שידונו בכל עניני העיר, הרב של המושב בחר את השלושה המומחים ביותר בכל העיר, ועתה בשעת הכתרת הדיינים, הסתפקו תושבי העיר האם יש לברך על מצוה זו של מינוי הדיינים, ושאלתם נתחלקה לשנים, א. האם גם בזמן הזה שאין דינים סמוכים יש מצוה למנות דיינים, ב. לצד שיש מצוה, האם מברכים על מצוה זו?

תשובה... האם בזמן הזה שאין דיינים סמוכים, יש מצוה במינוי הדיינים דעת הפוסקים שבזמן הזה אין מצוה מן התורה במינוי דיינים: הרמב"ן (פרשת שפטים) כתב בזמן הזה לאחר שבטלה הסמיכה, כיון שכל המשפטים בטלים מן התורה, דכתיב לפניהם ולא לפני הדיוטות, ואנן הדיוטות אנן, ואין דיינין בחוצה לארץ אלא תקנה דשליחותיהו עבדינן, אין אנו חייבים במצות מינוי שופטים מן התורה כלל.

וכן כתב החינוך (מצוה תצא) וז"ל: ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו היום בעוונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום, למנות ביניהם קצת מן הטובים שבהם, שיהיה להם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפילו בגוף, על עשית מצוות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו, עכ"ל. מבואר שהוא רק נלמד מדין התורה, אבל אינו בכלל המצוה דאורייתא. וכן כתב התומים (סימן סק"א) שבזמן הזה בטלה מצוה של מנוי הדיינים, רק חז"ל תקנו שיהיו הדיינים דנים אף שאינם סמוכין.

דעת הפוסקים שגם בזמן הזה יש מצוה מן התורה במינוי דיינים:

מאידך כתב הרמב"ן ביבמות (דף מו ע"ב) ואפשר דמן התורה אפילו הדיוטות דנין בשליחותיהו דמומחין. וכן העלה הנתיבות (סימן א סק"א) דבאמת הוא מדאורייתא, רק שנמסר לחכמים, ולא עשו אותנו לשלוחים רק במקום דאיכא נעילת דלת. תדע, דהא מקבלין גרים בזמן הזה מטעם דעבדינן שליחותיהו, וקידושין קידושין ולא תפסי אח"כ קידושין שני, ואין כח ביד חכמים לעקור דבר תורה בקום ועשה. וכן מעשין אגיתין, אף דגט מעושה על פי הדיוטות פסול מדאורייתא, ודוחק לומר דאפקעינהו רבנן לקידושין מיניה, דהו"ל לפרושי דהא נפקא מינה בזה לדינא. אמנם הרמב"ן והרשב"א כתבו דהוא רק מדרבנן, ובגיטין הטעם, דאפקעינהו רבנן לקידושין.

האם יברכו תושבי העיר, על מצות מינוי הדיינים
שאלה. במקרה הנ"ל שמינו תושבי המושב שלושה אנשים לדיינים, האם יברכו על מצוה זו?
תשובה. בספר חזון נחום (לרבי אלעזר נחום שביעית פ"י מ"א) תמה כשממנים הקהל מרביץ תורה עליהם, למה לא יברכו הקהל,
דהיא מצות עשה למנות שופטים, ואף דבזמן הזה הוא מדרבנן, מכל מקום בוודאי גם על מצוה דרבנן מברכים, ואין לומר שלכן לא
מברכים שמא לא ימצא הלכה ברורה, דאין לו לחכם אלא מה שענינו רואות.
בשו"ת חתם סופר (או"ח סימן נד) דן למה אין מברכין על מינוי הדיינים, אף שהוא מצות עשה, ונוהג בכל מקום ובכל זמן, ואין לומר
שהטעם שאפשר שלא יבוא לפניהם דין לעולם, שמ"מ יש חיוב להיות שופטים ממונים, וכמו שמברכין על בדיקת חמץ אפילו לא
ימצא כי מחויב שיבדוק עכ"פ בין אם ימצא או לא ימצא, והכא נמי מתחייב להעמיד שופטים, ומ"מ אין מברכין. והטעם נ"ל, האדם
יראה לעינים, ואולי השופטים שאנו ממנים אינם עפ"י דין תורה וחפץ ה' אולי איכא דעדיפי מיניהו...

סדר משנה, הלכות סנהדרין פרק ז הלכה א

אחד מבעלי דינין שאמר איש פלוני ידון לי ואמר בעל דינו פלוני ידון לי הרי אלו שני הדיינים שביירר זה אחד וזה אחד הם בוררים
להן דיין שלישי ושולשתן דנין לשניהן שמתוך כך יצא הדין לאמתו. אל יעלה על דעתך ללמוד ממה ששינו במשנה זה בורר לו אחד
וכו', ונאמר עליו בגמרא מתוך שזבל"א וכו' יצא הדין לאמתו, שלא טוב הוא למנות דיינין קבועין, שהרי כבר כתב רבינו ז"ל בפ"א
מהלכות אלו על מצות העמדת השופטים וז"ל עיר שאין בה מאה ועשרים מעמידין בה שלשה דיינים שאין בית דין פחות משלשה
כדי שיהא בהן רוב ומיעוט אם היתה ביניהן מחלוקת בדין מן הדיינין ע"כ. וכתב הרב בעל כסף משנה ז"ל וז"ל פשיטא שאין מניחין
אותה בלא בית דין, ופחות שבבתי דינין הוא של שלשה ע"כ, ואף בזמן הזה שאין דיינין של תורה כלומר סמוכין אלא שליחותיהו
דקמאי עבדין כמ"ש ז"ל כעין דאורייתא עבדין... ומנהג רובן ככולן של קהלות ישראל ששמענו שמעם למנות דיינין קבועין, ראוי
לומר שיותר טוב ונכון הוא שהוא כדרך מצות התורה.

וראיתי להחכם הזה שכתב וז"ל כמצות של תורה כדכתיב שופטים ושוטרים אף על גב דהאי קרא בסנהדרין קאי, מ"מ כבר נתפשט
הדבר ברוב קהלות ישראל למנות דיינין קבועים על סמך מקרא זה ע"כ. ואינו יודע מי הגיד לו דקרא אמינו סנהדרין בלחוד קאי ולא
אמינו ב"ד של שלשה לדיני ממונות. והרב בעל ספר החנוך כתב במצות מנוי השופטים ושוטרים וז"ל ומתנאי המצוה וכו' עד ומקום
שהוא מעט המניין שאינו ראוי לסנהדרי קטנה, יעמידו בה שלשה ע"כ. מדבריו אלו נראה שגם זה בכלל המצוה הזאת, וכן נראה
מדברי רבינו ז"ל שבפ"א שזכרנו.

והדברים ידועים שבזבל"א קרוב מאד בעיני הבע"ד המחייב, שמי שביירר הוא לעצמו זכאו אלא שחביריו רבו עליו, משא"כ בדיינים
קבועים, וביותר בזמנינו שיש מהנבררים שהן ככהנים המסייעים בבית הגרנות ומגלים הסוד לבע"ד, ומלבד מה שהן כחסידים דעת
שזכר הרא"ש ז"ל, כנראה שהרגיש בזה החכם נר"ו, עוד הן כעורכי הדיינים, ומכ"ש שהן שומעין דברי בע"ד האחד קודם שישמעו
דברי בע"ד חברו, ולא נמצא בגמרא שיהא רשאי לעשות כן. סוף דבר הטוב והישר הוא שימנו הצבור שלשה דיינים ראויין מצד
החכמה ומצד המדות, וכתורה יעשו ולא יחושו למה שלא נעשה כן מקדם, וכבר אמרו בספרי למען תחיה וירשת את הארץ כדאי
הוא מינוי הדיינים להחיות את ישראל ולהושיבן על אדמתן ושלא להפילן בחרב.

שו"ת ציץ אליעזר חלק טו סימן סט

מכל האמור יוצא לנו שלפנינו יסודות חזקים שעל פיהם ניתן לומר שאפילו בזמן הזה שאין סמוכים מכל מקום יש מצוה מן התורה
למנות דיינים קבועים שידינו דין תורה, וכמו"כ יש יסוד לומר שאפילו בדברים שהבית דין בא עליהם מכח שליחותיהו דקמאי, מכל
מקום כח הרשאתם על כך הוא מדאורייתא.

וה"ר מלפני אבינו שבשמים שיוסר מאתנו יגון ואנחה עם שיבת שופטינו כבראשונה, ויקים בנו חזון הנביא: ואשיבה שופטיך
כבראשונה ויועצך כבתחילה אחרי כן יקרא לך עיר הצדק קריה נאמנה, ציון במשפט תפדה ושביה בצדקה. אמן.

תשובות והנהגות ג תלא

בענין מינוי דיינים בזמן הזה, מביא ממחלוקת הראשונים והאחרונים אם הא דשליחותיהו קעבדין הוא מה"ת או רק מדרבנן. ונראה
דכל מחלוקתם היא רק בדברים התלויים בשיקול הדעת דדיינים, דס"ל שאי אפשר למסור דבר זה בשליחות לאחר ולכן דעתם
שמהני רק מדרבנן. אבל כשהדינים ברורים כגון שצריך שבועה או חייב ופטור כה"ג כולו מודו דשייך שליחותיהו מה"ת.

סעיף ב

ספרי, שופטים, קמד

ושפטו את העם - בעל כרחם.

ספר המצוות לרמב"ם, עשין קעו

והמצוה הקע"ו היא שצונו למנות שופטים ושוטרים שיכריחו לעשות מצוות התורה ויחזירו הנוטים מדרך האמת אליה על כרחם
ויצוו לעשות הטוב ויזהירו מן הרע ויעמידו הגדרים על העובר עד שלא יהיו מצות התורה ואזהרותיה צריכות לאמונת כל איש
ואיש.

ספר החינוך, שופטים, מצוה תצא

צבור הראוי לקבוע ביניהם בית דין כמו שמבואר במסכת סנהדרין ולא קבעו להם ביטלו עשה זה, וענשן גדול מאד כי המצוה הזאת
עמוד חזק בקיום הדת. ויש לנו ללמוד מזה שאף על פי שאין לנו היום בעוונותינו סמוכים, שיש לכל קהל וקהל שבכל מקום למנות

ביניהם קצת מן הטובים שבהם שיהיה להם כח על כולם להכריחם בכל מיני הכרח שיראה בעיניהם בממון או אפילו בגוף על עשיית מצוות התורה ולמנוע מקרבם כל דבר מגונה וכל הדומה לו.

דבר המשפט, סנהדרין, ה ג

ובעונותינו מגודל הפיזור שנתפזרנו בארבע כנפות הארץ בטלה הסמיכה ודיננו כהדיוטים לכן אמרו רז"ל, שאם ח"ו יתבטלו דיינים מישראל שיהיו ביכלתם לכופ לדין, תהיה נעילת דלת בפני הלויין ויתבטל המסחור והנאמנות ויתרבו החמסנים, ולכן אמרו חכמינו ז"ל דאף בזמן הזה שליחותיה דקמאי עבדין למנות דיינים ולדון בדינים. ולכן, בארץ - ישראל שזכנו ה' לשובה ע"י ישראל לעריה ולמושבותיה, חלה גם קיום מצוה זאת, שהיא לעת - עתה דרבנן, למנות שופטים... והיא מצוה המוטלת על הצבור לקיימה... "שיהיה בהם כח על כלם" כדברי הרב בעל החינוך שהעתקנו לעיל. וגדול שכרה של מצוה זאת שבזכותה ישראל נגאלין, שנאמר שמרו משפט ועשו צדקה כי קרובה ישועתי לבוא וצדקתי להגלות, ומהרה נזכה לשיבת שופטינו כבראשונה, ובית דין הגדול סמוכים ישבו בלשכת הגזית בירושלים עיקו"ת.

שו"ת וזאת ליהודה, חושן משפט א

שאלה מארגאנטינא זז"ל, מזה זמן התחילו הק"ק לסייע בשכר המור"ץ הרב לדון ולהורות להם, והן עתה מרוב ההוצאות שעליהם בקשו לחדול מזה ונסתייעו מגדולים מהם, ונחה שקטה דעתם כי בעת הצורך לדין מן הדינים ישאלו מן החכמים שאצלנו, ואתרמי כי באו לשאול ולידע אם מותר לפום דינא, כי יש מהם דחששו שאין דמיונם עולה יפה, יש לדעת איך שורת הדין נוטה ושכרו כפול מן השמים.

תשובה: הנה נודע דאחת ממצות התורה היא למנות דינים בכל קהל וקהל, שנאמר שופטים ושוטרים תתן לך בכל שעריך, ופסקה הרמב"ם בפ"א מהלכות סנהדרין ושאר פוסקים כיעו"ע. והגם בדבזמן הזה ליכא סמוכים המצוה לא זזה ממקומה... ודאי דכופין זה את זה, ואפילו המיעוט כופין את המרובין... משורת הדין הם חייבים כיון שכן נוהגים בכל תפוצות ישראל וכן הוא מדין התלמוד... בסנהדרין דף י"ז, ופסקה הרמב"ם בפ"ד מהלכות דעות זז"ל: כל עיר שאין בה עשרה דברים הללו אין תלמיד חכם רשאי לדור בתוכה, ואחד מהם הוא בית דין מכין וחובשים... וגם דמצות מינוי שופטים לדעת קצת מהפוסקים היא מהתורה גם בזמן הזה, ואפילו לדעת מהפוסקים דהויא מדרבנן, אליבא דכולי עלמא מצוה היא.

סעיף ג

ספר התרומות שער סב אות ג

והא דאמרין דאין המלוה רשאי לכופ הלואה בדיני גוים דוקא דליתיה אלם ורוצה לקבל דינו לפי מה שידונו עליו ישראל, ואפילו אם היה אלם ולא רצה לבא לב"ד אסור להביאו לדיני גוים, אלא לאחר סירובו ב"ד של ישראל כותבין אדרכתא על נכסיו ואם הוצרך לכך יבא לפני גוים והם מכריחין אותו למה שדנו לו דייני ישראל, דכה"ג ליכא משום לפנייהם ולא לפני גוים, כדאמרין בעשוי דגט. אבל אם היה אנס ואלם וב"ד של ישראל מתייראין ממנו מלכתוב עליו אדרכתא זה בכלל רשעים הוא ומתרעם ממנו. וכן פסק הרמב"ם ז"ל וז"ל, היתה יד גוים תקיפה ובעל דינו אלם ואינו יכול להוציא ממנו בדיני ישראל יתבענו לדיני ישראל תחילה, ואם לא רצה לבא נוטל רשות מב"ד ומציל מבעל דינו, ע"כ.

וז"ל רבינו שרירא גאון במה שכתב בזה, מי שחייבוהו בחוב או פקדון ואין יכולים להוציא ממנו ויש ביניהם מקום בי דואר של גוים שאינו לוקח שוחד ומקבל עדות [מ]ישראל [על] חבירו יש לזקנים ותלמידים רשות שילכו לפני השופט ויעידו שזה חייב לזה, ומצוה לעשות כן, דאפילו נגזל גוי וגזלן ישראל עדים מעידים אצל השופט שאינו חומס ושופטו, כדגרסינן מכריז רבא האי בר ישראל דידע סהדותא וכו'. וכל המורד בדין ב"ד מתרין בו תחלה התראה מפורסמת, ואם אינו מקבל מעידים עליו וגובין ממנו בדיני גוים. ומנהג שלנו לעכב ג' פעמים בבית הכנסת ואח"כ מתירין לו, ע"כ.

שו"ע חושן משפט, הלכות דיינים, סימן ג, סעיף ד

הגה: רשות שנותן המלך עכו"ם בזמן הזה, אינו כלום ומיהו אם קבלוהו הקהל על פי כתב המלך, יכול לדון (טור). וי"א דאם גמיר וסביר מהני ליה רשות המלך (ריב"ש סימן רע"א) או השר הממונה בעירו, דזהו בכלל דינא דמלכותא להושיב דיינים ושופטים מי שירצה; ומכל מקום מי שעושה זה בלא רשות הקהל, מצער הצבור ועתיד ליתן את הדין (תשובת רשב"א סימן תרל"ז).

שולחן ערוך חושן משפט סימן קסג סעיף א הגהות הרמ"א

ואם המעוט ימאנו, הרוב יכולין לכופ אותן אפילו בדיני גוים.

סעיף ד

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה, 4.1111, אדר התשע"ג "דרכי הטיפול של רשויות המדינה בכתבי סירוב המוצאים על ידי בתי דין דתיים"

במיוחד בעייתית היא הוצאת כתבי סירוב על ידי בתי דין רבניים הפועלים מטעם המדינה. בית המשפט העליון התייחס לבעייתיות שבהוצאת כתבי סירוב על ידי בתי דין אלה, תוך שנתן דעתו גם לפגיעה בזכויות יסוד שונות של האדם שנגדו מוצא כתב הסירוב בקובעו כדלקמן:

"המשפט רואה בחומרה מקרה שבו גוף ציבורי עושה שימוש בכוח השררה כדי לאלץ אזרח לעשות מעשה שאין הוא חייב לעשותו. ואין בכך כדי לשנות מן הבחינה העקרונית אם הכפיה שבכתב הסירוב מוגבלת לקלון הנלווה אל כתב זה, שהוא מדביק על אדם

אות שהוא סרבן לדין תורה, או שהיא מרחיקה לכת ומטילה על אדם גם נידוי וחרם, שעלולים לפגוע בו פגיעה קשה גם מבחינה חברתית ואף מבחינה כלכלית. כך או כך, אין לפגוע באדם רק משום שהוא עומד על זכותו להתדיין לפי חוק המדינה לפני בית משפט של המדינה" (השופט זמיר בבג"ץ 3269/95 יוסף כץ נ' בית הדין הרבני האזרחי בירושלים, פ"ד נ(4) 590).

אכן, בהתייחסו לבתי דין פרטיים מציין השופט זמיר, כי:

"יתכן, אך אין צורך לפסוק בכך בהקשר זה, כי בית דין כזה (פרטי), הפוסק בדיני ממונות לפי דין תורה, רשאי גם, בנסיבות מסוימות, להוציא כתב סירוב" (שם, עמוד 606).

יחד עם זאת, השופט זמיר מוסיף וקובע לגבי חוק הבוררות כי:

"חוק זה אינו מעניק סמכות, לא במפורש ואף לא ברמז, להוציא כתב סירוב, לא לבית דין רבני ולא לשום בורר אחר. קל וחומר בן בנו של קל וחומר שאין הוא מעניק סמכות כזאת למי שאינו בורר אלא הוא מבקש להיות בורר, עוד לפני שנחתם הסכם בוררות, כדי לכפות על אדם שיסכים לבוררות בניגוד לרצונו" (שם עמ' 608)...

דינה של חוות דעת הלכתית, שניתנה במסגרת פסק דין של בית דין רבני, הקובעת כי לפי ההלכה "מן הראוי" להוציא נגד המסרב להתדיין בפני בית דין רבני כתב סירוב, אך מצינת כי כתב סירוב שכזה אינו מוצא רק בשל איסור בג"צ או רשויות המדינה, כדין הטלת כתב סירוב...

להלן יובאו הנחיות בסיסיות להדרכתן של רשויות אכיפת החוק בטיפולן בכתבי הסירוב:

א. הוצאת כתב סירוב נגד עד או נגד מי שזומן להעיד בהליך משפטי, פלילי או אחר, או פרסום כתב סירוב שכזה, מתוך מגמה להרתיעם מלהעיד בהליך משפטי, עולה לכאורה לגדר עבירה פלילית של הדחה בעדות, עבירה לפי סעיף 246 לחוק העונשין, התשל"ז-1977; ובמקרים המתאימים עבירה של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק או עבירה של הטרדת עד, עבירה לפי סעיף 249 לחוק.

ב. הוצאת כתב סירוב נגד מתלונן על עבירה פלילית, או פרסום כתב סירוב שכזה, מתוך מגמה להניעו למשוך את התלונה שהגיש, או נגד מי ששוקל להגיש תלונה פלילית, מתוך מגמה למונעו מהגשתה, או נגד אדם שזומן או שיש יסוד להניח שיוזמן להעיד במשטרה, מתוך מגמה להרתיעו מלהעיד, עולה אף היא לכאורה לכדי עבירה פלילית של הדחה בחקירה, עבירה לפי סעיף 245 לחוק, ובמקרים המתאימים עבירה של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק, או עבירה של הטרדת עד, עבירה לפי סעיף 249 לחוק.

ג. הוצאת כתב סירוב נגד בעל דין שהגיש תביעה אזרחית, או פרסום כתב סירוב שכזה, במגמה לגרום לו לבטל תביעתו, או נגד אדם השוקל להגיש תביעה אזרחית, במטרה לגרום לו להימנע מהגשתה, וכן הוצאת כתב סירוב נגד אדם במטרה לחייבו להתדיין בפני בית דין דתי, עולה לכאורה לכדי עבירה פלילית של שיבוש מהלכי משפט, עבירה לפי סעיף 244 לחוק.

ד. יובהר, כי על אף שכלל, העבירות המוזכרות בסעיפים א-ג לעיל הן העבירות המתאימות לנסיבות המתוארות שם, ייתכנו מקרים חמורים, כגון מקרים בהם בין הסנקציות שכולל כתב הסירוב נכללת גם התרת נקיטה באלימות או סנקציה חמורה אחרת, בהם יהיה נכון לשקול גם פתיחה בחקירה או העמדה לדין בעבירה של אימים, עבירה לפי סעיף 192 לחוק, או בעבירה של סחיטה באימים, עבירה לפי סעיף 428 לחוק. כאשר נשקלת פתיחה בחקירה או העמדה לדין בעבירות אלו, הרי שכלל, ככל שכתב הסירוב כולל סנקציות העלולות לפגוע פגיעה של ממש בזכויות יסוד של מושאי כתב הסירוב, כגון: בחופש העיסוק, בזכות לחינוך או בחופש הדת והפולחן, כך הנטייה לראות במעשה עבירה של אימים או סחיטה באימים תגדל. המבחן לקיומו של "איום" הוא על פי קנה מידה אובייקטיבי של האדם הסביר בנסיבות העניין.

סעיף ה

בר"ע 120/69 שרגאי נ' שרגאי (1969)

כידוע, ניתן לתבוע מזונות לילדים בשתי דרכים. ההורה, המוציא (או עומד להוציא) יציאות למזונות הילד, יכול לתבוע השבתם ממי שחייב לזון את הילד, ואם הייתה אישה תובעת גט, יכול שתביעת מזונות שכזאת תהא כרוכה בתביעת גירושין, ועקב כך תהא בסמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, מכוח סעיף 3 לחוק שיפוט בתי דין רבניים (נישואין וגירושין), תשי"ג-1953...

אך הילד יכול בעצמו לתבוע מזונותיו מן ההורה החייב בכך. זוהי תביעת מזונות של ממש, ולא רק תביעה להשבת יציאות... תביעת מזונות של הילד, בין אם הוא מיוצג על ידי האם ובין על ידי אפוטרופוס אחר, לעולם לא תהא בגדר סמכותו הייחודית של בית הדין הרבני, ומפאת השוני האמור אף אינה יכולה להיות 'כרוכה' בתביעת גירושין כאמור בסעיף 3 הנ"ל.

שופט העליון צבי ברנזון, בג"ץ 3/73 כהנוף נ' כהנוף (1975)

אין לשכוח כי מדובר בהענקת סמכויות לבית דין שמחוץ למערכת בתי המשפט האזרחיים הרגילים וכידוע סמכות כזאת יש לפרשה בצמצום ככל האפשר ואם יש מקום לשני פירושים עדיף את הפירוש המצמצם ולא המרחיב את הסמכות... אם פירוש זה מביא לצמצום הסמכות של בית-הדין הרבני, אני חייב לבחור בו.

בג"ץ 1000/92 בבלי נ' בית הדין הרבני הגדול (1994)

בית הדין הדתי הוא חלק אינטגרלי של מערכת השיפוט בישראל. המשפט המופעל על-ידיו הוא חלק אינטגרלי ממערכת המשפט בישראל. כלים שלובים אלה מחייבים, כי בכל הנוגע למשפט האזרחי הכללי, שאינו חלק מענייני המעמד האישי ומהדין האישי, יפעילו בתי הדין הדתיים את המשפט האזרחי הכללי. כפי שהוא נחקק על-ידי המחוקק ומתפרש ומתפתח על-ידי בתי המשפט.

בג"ץ 3269/95 יוסף כץ נ' בית הדין הרבני האזרחי בירושלים

אמנם החוק מעניק לבית דין רבני סמכות לאכוף פסק דין שנתן בגדר סמכותו. ראו, לדוגמא, חוק בתי דין רבניים, התשנ"ה-1995. אך אין חוק המעניק לבית דין רבני סמכות להוציא כתב סירוב, ובכלל זה להכריז על נידי וחרם, אף לא בעניינים שבגדר סמכותו.

בג"ץ 8638/03 סימה אמיר נ' בית הדין הרבני הגדול בירושלים (פורסם בנבו, 6.4.2006)

נוצר בפרקטיקה זו שטטוש תחומים בפעולת בית הדין עצמו ביחס לבסיס הדיוני עליו מושתתת הכרעתו: האם מדובר בהכרעה המצויה במסגרת סמכותו הממלכתית של בית הדין, הכפופה לביקורת בית המשפט הגבוה לצדק... או שמא מדובר בסמכות לבר-סטוטוטורית, הבנויה על תשתית אחרת שמקורה בהסכמת הצדדים, ונתונה לביקורת ערכאה שיפוטית אחרת, כגון בית המשפט המחוזי על פי חוק הבוררות? ... יתר על כן, המציאות בה בית המשפט המחוזי עשוי לפקח מכח חוק הבוררות על החלטות בית הדין הרבני בתורת בורר עלולה לפגוע באיזון הראוי בין הערכאות, ולהביא להחרפת המתח בין זרועות השיפוט האזרחיות לדתיות... בית הדין הרבני, המתיימר לפעול כבורר בין צדדים, פועל עדיין תחת הכסות והסממנים של תפקידו הממלכתי. הוא עושה שימוש לצורך כך במערכת הפיסית והארגונית של בית הדין, במימון המדינה... והתקציב הממשלתי משמשים אותו גם לפונקציה זו, שאינה, על פי טיבה, בעלת אופי ממלכתי. את הזמן שעליו להקדיש לענייני המעמד האישי שבגדר תפקידו הרשמי הוא מקצה בחלקו לפונקציה שיפוטית אחרת שאינה מטעמה של המדינה.

בג"ץ 8463/19 פלוני נ' בית הדין הרבני הגדול

בית משפט זה קבע לא אחת כי אי נאמנות מינית, כשלעצמה, אינה מצדיקה חריגה מן ההסדרים לעניין חלוקת הרכוש בין הצדדים, וכי אין לאשם היחסי בפירוק חי הנישואין נפקות לעניין חלוקת הרכוש...

בעיני לא היה מקום ליתן משקל להתנהלות זו של העותרת בחלוקת הרכוש ביניהם. קביעה זו צועדת בתלם פסיקתנו שמפרידה בין שיקולי אשמה לבין חלוקת הרכוש בין בני הזוג בפירוק החיים המשותפים... אשר על כן, אציע לחבריי לעשות את הצו על תנאי למוחלט ולהורות כי פסקי הדין של בית הדין הרבני הגדול ושל בית הדין הרבני האזורי – מבטלים.

סעיף 1

חוק הבוררות, תשכ"ח-1968

"הסכם בורות" – הסכם בכתב למסור לבוררות סכסוך שנתגלע בין צדדים להסכם או שעשוי להתגלע ביניהם בעתיד, בין שנקוב בהסכם שמו של בורר ובין אם לאו.

סעיף 2

חוות דעת משפטית לתנועת ירושלים, פרופ' אביעד הכהן

ככל שייכתב במסמך ההצטרפות ש"אישור" או חתימה עליו מהווה גם הסכמה לבוררות "בכל עניין שיכול לשמש נושא להסכם בין הצדדים", הוא יחול ויחייב את הצדדים לו גם בנושאים שאינם מקיימים זיקה ישירה לפעילותם המשותפת של חברי הקבוצה.

על פני הדברים, אין מניעה חוקית לעשות הסכם בורות בין חברי קהילה שאינם קשורים זה לזה בפעילות מסוימת.

החוק אינו מחייב – כתנאי מקדמי לתקפות הסכם הבוררות – זיקה קודמת בין הצדדים להסכם, או זיקה ברמת עוצמה מסוימת בין הצדדים להסכם הבוררות.

סעיף 3

טור חושן משפט הלכות דיינים סימן ט

וכתב הר"י ברצלוני נהגו ברוב מקומות לעשות לב"ד קופה שפוסקין מזון ב"ד ופרנסתם לכמה עולה בשנה ומגבין אותו בתחילת השנה או בסופה ואין בזו משום תורת שוחד ותורת אגרא כי חובה הוא על כל ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם וגם אם יש נדבות או הקדשות סתם לוקחין מהן ומיהו במקום שמגבין אותו בתחילה אין צריכין לטרוח לכך ולא לבקש משום אדם כלום כדי שלא יהא צריך לשום אדם ולא להחניפו ולא להחזיק לו טובה אלא דבר קצוב הוא על הצבור ומגבין אותה בעונותיו כמו ארנונות כדי שיהא מקובץ ומוכן לו ולא יהא צריך הדיין להחזיק טובה מגבוי לשום אדם:

שולחן ערוך חושן משפט ט ג

נהגו לעשות לבית דין קופה, שפוסקין ממון לפרנסת ב"ד, ומגבין אותה בתחילת השנה או בסופה, ואין בו משום תורת שוחד ותורת אגרא, כי חובה על ישראל לפרנס דייניהם וחכמיהם.. הגה: ויותר טוב לגבות מתחילת השנה, שיהא מוכן להם כדי שלא יצטרכו להחניף או להחזיק טובה לשום אדם.

פתחי תשובה שם

עין בתשובת חתם סופר ... ז"ל: ... והציבור עושים לזה פרנסתו בריוח וכבוד גדול.

סעיף ט

שמות פרק יח פסוק טז (פרשת יתרו)

כי יהיה להם דבר בא אלי ושפטתי בין איש ובין רעהו והודעתי את חקי האלהים ואת תורתיו:

תלמוד בבלי מסכת סנהדרין דף ה עמוד א

מאי רשותא? כי הוה נחית רבה בר חנה לבבל, אמר ליה רבי חייא לרבי: בן אחי יורד לבבל, יורה? - יורה. ידין? - ידין. יתיר בכורות? - יתיר.

סעיף י

פסיקתא זוטרתא דברים דף סג עמוד א

קהלת יעקב - שתהיו עשויין אגודה אחת ולא תעשו אגודות אגודות. וכן הוא אומר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות, זה אוסר וזה מתיר זה שומר היום מקרא קדש וזה למחר.

ספר החינוך שופטים מצוה תצו

ונוהגת מצוה זו לענין זקן ממרא בזמן הבית, ולענין החיוב עלינו לשמוע לדברי חכמינו הקדמונים ואל גדולינו בחכמת התורה ושופטינו שבדורנו נוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות.

אורח חיים תצג ג הגהות הרמ"א

ולא ינהגו בעיר אחת מקצת מנהג זה ומקצת מנהג זה, משום לא תתגודדו.

מגן אברהם או"ח תצג ג

בדבר שמחולקים בדבר, כגון שאלו אוכלין חלב בני רי"ס ואלו אין אוכלין, אם נתקבצו למקום א' צריכים לעשות מנהג שוה משום לא תתגודדו.

חתם סופר שו"ת ו ליקוטים א

דכיון שנעשה קהלה א' בבה"כ א' ה"ל ב"ד א' בעיר א' דאיכא משום לא תתגודדו דאפי' במנהג בעלמא שייך לא תתגודדו.

קיצור שולחן ערוך י כה

וצריכין ליזהר שהמתפללים בבית כנסת אחד לא יהיו קצת מניחין וקצת אין מניחין (כן נראה, דבזה ודאי איכא משום לא תתגודדו).

משנה ברורה לא ח

כתבו האחרונים [והובאו בארה"ח ע"ש] דאין נכון שבהכ"נ אחת קצתם יניחו תפילין וקצתם לא יניחו משום לא תתגודדו.

משפטי עוזיאל שו"ת ד עניינים כלליים א

כל חלוקי מנהגים בתפלות, מעשי המצות והוראות חלוקות בעניינים צבוריים שנעשים בפומבי בבית הכנסת אחד הם בכלל אזהרות לאו דלא תתגודדו; וקרוב הדבר לומר שזה הוא בגדר מצוה הבאה בעבירה וברור הוא שאין זה מצוה מן המובחר ואדרבה מצוה עלינו לקיים ולהבליט בכל מצבינו ועבודתינו לצור ישענו אחדות עם ישראל ותורתו שבה מתפאר בעמו.

ספר המצוות לרמב"ם עשין קעה

והמצוה הקע"ה היא שצוה לנטות אחרי רבים כשתפול מחלוקת בין החכמים בדין מדיני התורה כלם, וכן נמשך ונטה בדין פרטי גם כן, בדין ראובן ושמעון דרך משל, כשתפול המחלוקת בין דייני עירם אם שמעון הוא חייב או ראובן, נמשך אחר הרוב. והוא אמרו יתעלה אחרי רבים להטות.

רמב"ם הלכות סנהדרין פרק ח הלכה א

בית דין שנחלקו מקצתם אומרים זכאי ומקצתם אומרים חייב הולכין אחר הרוב, וזו מצות עשה של תורה שנאמר אחרי רבים להטות, במה דברים אמורים בדיני ממונות ובשאר דיני אסור ומותר וטמא וטהור וכיוצא בהן.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יח סעיף ה

הא דאמרין בגמרא הרב ותלמידו אין מונים להם אלא אחד ... הגה: ולענין איסור והיתר או דיני טומאה וטהרה, אפי' צריך לסברתיה מונים להם שנים (נ"י).

גט פשוט כללים א

יראה לי דלא נאמ' בתורה אחרי רבים להטות אלא כשכל הדיינים מקובצים יחד במקום אחד כמו הסנהדרין, דיושבים יחד בכמו חצי הגורן בעיגול, ונושאים ונותנים באותו דין ביחד פנים אל פנים ופה אל פה, בכה"ג הוא דאזלי' מדאורייתא בתר רובא. אמנם במחלוקות שאנו רואין בדברי הפוס' זה אוסר וזה מתיר, זה מטמא וזה מטהר, וכל א' כתב סברתו בספרו לפי דעתו או לפי בני ישיבתו, בין שהיו החולקים בזמן א' בין שהיו בזה אחר זה, אין הדבר ברור לומר בכה"ג דמדאורייתא אזלינן בתר רובא כיון שלא

עמדו למנין, ולא נשאו ונתנו ביחד פנים אל פנים ופה אל פה. דאנא אמינא אלו היו נושאי' ונותנים ביחד מכח הפלפול והויכוח אפשר דהמרובים היו מודים לדברי היחידים.

אורים ותומים קיצור תקפו כהן סימן קכג קכד

כי אמרינן לילך בתר רוב ומקרא מלא אחרי רבים להטות, היינו כשדנים על המעשה ועל נדון גמור, אזי מחויבים נחנו לעשות כפי התורה אשר יורה הרוב ולעשות כהוראתו הן בכל דבר איסור או דברי ריבים הן דיני נפשות והן דיני ממונות.

סעיף יא

ספרי דברים ראה צו

לא תתגודדו - לא תעשו אגודות אלא היו כולכם אגודה אחת וכן הוא אומר הבונה בשמים מעלותיו ואגודתו על ארץ יסדה.

דרך ארץ ז לז

וכן היה ר' אלעזר הקפר אומר, אהבו את השלום, ושנאו את המחלוקת, גדול השלום, שאפילו בשעה שישראל עובדין ע"ז ויש שלום ביניהם, אומר הקדוש ברוך הוא אין רצוני ליגע בהן, שנאמר חבור עצבים אפרים הנח לו, אבל בדבר מחלוקת מהו אומר, חלק לבם עתה יאשמו, הא, גדול השלום, ושנואה המחלוקת. כיצד, עיר שיש בה מחלוקת, סופה ליחרב, ואמרו חכמים מחלוקת בעיר, שפיכות דמים. בית הכנסת שיש בה מחלוקת, סופה ליחרב. בית שיש בו מחלוקת, סופו ליחרב, ואמרו חכמים מחלוקת בבית, זימה. שני בתי דינין והם בעיר אחת, וביניהם מחלוקת, סופן למות, ואמרו חכמים מחלוקת בבית דין, חורבן העולם.

קידושין ל ב

ואומר: אשרי הגבר אשר מלא את אשפתו מהם לא יבושו כי ידברו את אויבים בשער. מאי את אויבים בשער? אמר רבי חייא בר אבא: אפי' האב ובנו, הרב ותלמידו, שעוסקין בתורה בשער אחד נעשים אויבים זה את זה, ואינם זזים משם עד שנעשים אוהבים זה את זה, שנאמר: את והב בסופה, אל תקרי בסופה אלא בסופה.

חגיגה ג ב

בעלי אספות - אלו תלמידי חכמים שיושבין אסופות אסופות ועוסקין בתורה, הללו מטמאין והללו מטהרין, הללו אוסרין והללו מתירין, הללו פוסלין והללו מכשירין. שמא יאמר אדם: היאך אני למד תורה מעתה? תלמוד לומר: כולם נתנו מרעה אחד - אל אחד נתנו, פרנס אחד אמרן, מפי אדון כל המעשים ברוך הוא, דכתיב וידבר אלהים את כל הדברים האלה. אף אתה עשה אזניך כאפרכסת, וקנה לך לב מבין לשמוע את דברי מטמאים ואת דברי מטהרים, את דברי אוסרין ואת דברי מתירין, את דברי פוסלין ואת דברי מכשירין.

תענית ח א

רבא אמר: שני ת"ח שיושבין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - מתקנאין באף, ומעלין אותו, שנאמר מקנה אף על עולה.

מגילה לב א

כדבר משרשיא, דאמר: שני תלמידי חכמים היושבים בעיר אחת ואין נוחין זה את זה בהלכה - עליהם הכתוב אומר וגם אני נתתי להם חקים לא טובים ומשפטים לא יחיו בהם.

סוטה מט א

וא"ר אילעא בר יברכיה: שני ת"ח הדרין בעיר אחת ואין נוחין זה לזה בהלכה - אחד מת ואחד גולה, שנאמר: לנוס שמה רוצח אשר ירצח את רעהו בבלי דעת, ואין דעת אלא תורה, שנאמר: נדמו עמי מבלי הדעת.

סנהדרין קי א

ויקם משה וילך אל דתן ואבירם, אמר ריש לקיש: מכאן שאין מחזיקין במחלוקת, דאמר רב: כל המחזיק במחלוקת עובר בלאו שנאמר ולא יהיה קקרח וכעדתו. רב אשי אמר: ראוי ליצטרע, כתיב הכא ביד משה לו, וכתוב התם ויאמר ה' לו עוד הבא נא ידך בחיקך.

רמב"ם הלכות עבודה זרה פרק יב הלכה יד

ובכלל אזהרה זה שלא יהיו שני בתי דינין בעיר אחת זה נוהג כמנהג זה וזה נוהג כמנהג אחר, שדבר זה גורם למחלוקות גדולות שנאמר לא תתגודדו לא תעשו אגודות אגודות.

ריטב"א יבמות יג ב

בנים אתם לה' אלהיכם וכיון שאתם בני אב אחד ואל אחד ראוי הוא לכם שלא תעשו אגודות אגודות וכאלו יש כאן שתי תורות ושני אלוהות.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן ג סעיף ד

אף על פי שבית דין של שלשה בית דין שלם הוא, כל זמן שהם רבים הרי זה משובח.

שולחן ערוך חושן משפט הלכות דיינים סימן יג סעיף א הגהות הרמ"א

כל זמן שהדיינים רבים יותר יוצא הדין לאמתו.

העמק דבר הקדמה לבראשית

נתבאר בשירת האזינו עה"פ הצור תמים פעלו וגו' צדיק וישר הוא, דשבח ישר הוא נאמר להצדיק דין הקדוש ברוך הוא בחרבן בית שני שהיה דור עקש ופתלתל. ופירשנו שהיו צדיקים וחסידים ועמלי תורה, אך לא היו ישרים בהליכות עולמם, ע"כ מפני שנאת חנם שבלבם זה את זה חשדו את מי שראו שנוהג שלא כדעתם ביראת ה' שהוא צדוקי ואפיקורס, ובא עי"ז לידי שפיכות דמים בדרך הפלגה ולכל הרעות שבעולם עד שחרב הבית. וע"ז היה צדוק הדין, שהקב"ה ישר הוא ואינו סובל צדיקים כאלו אלא באופן שהולכים בדרך הישר גם בהליכות עולם ולא בעקמימות אף על גב שהוא לשם שמים דזה גורם חרבן הבריא והריסות ישוב הארץ.

הרב יחיאל מיכל טיקוצ'נסקי, עיר הקדש והמקדש ח"ה עמ' ט, הע' 2

ואם ישאל השואל במה כוחו גדול של השמאלי לחוקק חוקים כרצונו הוא, ומדוע אין בכוח האלמנט הדתי להיות גם הוא שליט או לכל הפחות להגן על ענייניו וקדשי ישראל?

התשובה ידועה: זוהי כח ה"הסתדרות", מה שה"איחוד" יכול לעשות אין בכח כל בני אדם הבודדים לעשותו. לוא יהיה בעיר אלף אנשים מלוכדים ונגדם רבבות בודדים או מפולגים, יכריח האלף את הרבבות.

על כח האיחוד למדנו הרבה מהתורה ומהנביאים ומהתלמודין ומכל ספרי הקודש שלנו. ודבר זה למדנו גם מהמציאות. הנה, לפי החשבון יש בארץ-ישראל דתיים בצירוף אוהדים לדת, רוב יושבי הארץ אשר באיחודם היו מהווים רוב היותר גדול. ואלה שניתקו כל הקשרים וכל הנימין מתורה ודת, ומכל המקושר לישראל, הם המיעוט, ובכל זאת מכיוון שהם מלוכדים בהסתדרות בכוחם לשכנע ולהכריע גם את חבריהם שיש להם אהדה לדת, הרי הם הכח המכריע בכל שאלות החיים הישראליים.

דבר זה אם כי הוא ידוע לנו ביותר מהתורה הכתובה והמסורה, הנה לצערנו הגדול דווקא הדתיים מפולגים לפלגות ולפלגות, ואפילו רבנינו ומאורינו שייכים ומקושרים ברובם לחוגים שונים, כי על כן אין בכוחנו לעמוד כנגד כל חוק היוצא מהכוח המאוחד, ועד שאנו מאשימים ומוחים, צווחים, צועקים ורוגזים על מבזי ומחללי קדשי שמייים, לוא היינו נותנים כל הכוחות שלנו לאחד את בית ישראל הנאמן ל-ה', כי אז לא היה מקום להתלונן על השלטון.

לוא היו כל רבני ישראל בהסתדרות רבנית אחת, או בדעה אחת, כי אז היה כל מאמין בתורת ישראל הולך בדרך אחת באותו הקו שהתוו הרבנים ובעלי משפט התורה היו הם המחוקקים את חוקי המדינה, ולא היה קול פרץ וצווחה ברחובותינו, וחיינו לאור עולם.